

POLIN

Muzeum
Historii
Żydów
Polskich

19 KWIETNIA – ROCZNICA WYBUCHU POWSTANIA W GETCIE WARSZAWSKIM

STOWARZYSZENIE
ŻYDOWSKI INSTYTUT
HISTORYCZNY W POLSCE

19 kwietnia 1943 roku wybuchło powstanie w getcie warszawskim. Było największym zbrojnym zrywem Żydów podczas II wojny światowej, a także jednym z pierwszych powstań w okupowanej przez Niemców Europie.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN od 2013 roku organizuje akcję Żonkile upamiętniającą to wydarzenie. W tym roku w Państwa ręce oddajemy wystawę edukacyjną prezentującą najważniejsze informacje o historii getta warszawskiego i powstania w nim.

Opaska z gwiazdą Dawida,
którą nakazano nosić Żydom
Ze zbiorów Muzeum Historii Żydów
Polskich POLIN

Niemcy na okupowanych terenach Polski od października 1939 roku zaprowadzali rządy terroru i wyzysku. Od początku obiektem szczególnych represji byli Żydzi. Każdego tygodnia odbierano im podstawowe prawa, m.in. nakazano noszenie opasek z gwiazdą Dawida, konfiskowano majątek, zamykano synagogi, szkoły, zabroniono poruszania się po części ulic. Codziennością stały się napaści na Żydów, pobicia, szykany i egzekucje.

1939: PIERWSZE MIESIĄCE OKUPACJI – REPRESJE WOBEC ŻYDÓW

Kulminacją represji wobec Żydów było wydanie w 1940 roku rozporządzenia o „ograniczeniu swobodnego wyboru miejsca zamieszkania”. W czasie okupacji Niemcy utworzyli w polskich miastach i wsiach około 600 gett – obszarów przymusowego osiedlenia Żydów.

2 października 1940 roku utworzono getto w Warszawie. Zajmowało powierzchnię 307 hektarów, otaczał je ceglany mur. Zostało zamknięte 16 listopada 1940 roku. Do getta przesiedlono Żydów z innych części miasta, a nieżydowskich mieszkańców zmuszono do przeniesienia się poza jego obręb. Do getta deportowano Żydów z innych, często bardzo odległych, miejscowości. W szczytowym okresie uwięzionych tu było około 460 tysięcy osób.

TWORZENIE GETT

Budowa muru getta, 1940 r.
Ze zbiorów Muzeum Holokaustu
w Waszyngtonie

Mur oddzielający „stronę aryjską”
od getta, 1941 r.
Ze zbiorów Bundesarchiv

OBWIESZCZENIE O KARZE ŚMIERCI

Bekanntmachung

Bezt.: Todesstrafe für unbefugtes Verlassen der jüdischen Wohnbezirke.

In der letzten Zeit ist durch Juden, die die ihnen zugewiesenen Wohnbezirke verlassen haben, in zahlreichen Fällen nachweislich das Fleckfieber verbreitet worden. Um die hierdurch der Bevölkerung drohende Gefahr abzuwenden, hat der Herr Generalgouverneur verordnet, dass in Zukunft ein Jude, der den ihm zugewiesenen Wohnbezirk unbefugt verlässt, mit dem Tode bestraft wird.

Die gleiche Strafe trifft diejenigen, die diesen Juden wesentlich Unterschlupf gewähren oder in anderer Weise (z. B. durch Gewährung von Nachtlagern, Verpflegung, Mitnahme auf Fahrzeugen aller Art usw.) den Juden behilflich sind.

Die Aburteilung erfolgt durch das Sondergericht Warschau.

Ich weise die gesamte Bevölkerung des Distrikts Warschau auf diese neue gesetzliche Regelung ausdrücklich hin, da nunmehr mit unerbittlicher Strenge vorgegangen wird.

Warschau, am 10. November 1941.

gez. **Dr. FISCHER**
Gouverneur

Obwieszczenie

Dolęczy: kary śmierci za nieuprawnione opuszczenie żydowskich dzielnic mieszkaniowych.

W ostatnim czasie rozprzestrzenili żydzi, którzy opuścili wyznaczone im dzielnice mieszkaniowe, w licznych udowodnionych wypadkach tyfus plamisty. Aby zapobiec grożącemu w ten sposób niebezpieczeństwu dla ludności, rozporządził Generalny Gubernator, że żyd, który w przyszłości opuści nieuprawniony wyznaczoną mu dzielnicę mieszkaniową, będzie karany śmiercią.

Tej samej karze podlega ten, kto takim żydom udziela świadomie schronienia lub im w inny sposób pomaga (np. przez udostępnienie noclegu, utrzymania, przez zabranie na pojazdy wszelkiego rodzaju itp.).

Osądzenie nastąpi przez Sąd Specjalny w Warszawie.

Zwracam całej ludności Okręgu Warszawskiego wyraźnie uwagę na to nowe postanowienie ustawowe, ponieważ odtąd będzie stosowana bezlitośna surowość.

Warszawa, dnia 10 listopada 1941.

(-) **Dr. FISCHER**
Gubernator

Obwieszczenie informujące
o decyzji Hansa Franka
wydane przez gubernatora
dystryktu warszawskiego
– dr. Ludwiga Fischera
Domena publiczna

15 października 1941 roku władze niemieckie wydały obwieszczenie o wprowadzeniu na okupowanych ziemiach polskich kary śmierci dla Żydów, „którzy bez upoważnienia opuszczają wyznaczoną im dzielnicę”. Tej samej karze podlegali wszyscy ci, którzy „Żydom świadomie dają kryjówkę”.

	KWARTAŁ I	KWARTAŁ II	KWARTAŁ III	KWARTAŁ IV
1940	503	449	331	369
1941	237	219	198	360

Żydzi w getcie byli zmuszani do niewolniczej pracy zarówno w niemieckich przedsiębiorstwach na jego terenie – tzw. szopach – jak i poza nim. Wywożono ich także do obozów pracy w innych miejscowościach.

W getcie panowały nędza, głód, szerzyły się choroby zakaźne, zastraszająco szybko rosła śmiertelność. Braki starano się uzupełniać, przemycając żywność i lekarstwa ze „strony aryjskiej” oraz organizując samopomoc i zbiorowe kuchnie. Jednak te akty pomocy nie były wystarczające. Sytuacja w getcie z dnia na dzień stawała się coraz bardziej dramatyczna.

Tabela: Dzienna wartość kaloryczna przydziałów kartkowych w getcie warszawskim w 1940 i 1942 roku
Źródło: B. Engelking, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*, Warszawa 2001, s. 407

ŻYCIE W GETCIE

CYWILNY RUCH OPORU

Emanuel Ringelblum
Domena publiczna

Mimo tragicznych warunków panujących w getcie ludzie próbowali normalnie żyć. W podziemiu istniało szkolnictwo, wydawano prasę, organizowano życie kulturalne i religijne. Były to formy bardzo trudnego oporu cywilnego. O tych działaniach wiemy m.in. z materiałów zachowanych w Podziemnym Archiwum Getta Warszawskiego. W 1940 roku z inicjatywy historyka Emanuela Ringelbluma kilkanaście osób działających pod nazwą Oneg Szabat zaczęło gromadzić świadectwa losów Żydów. Zbiór miał dokumentować życie w getcie i zbrodnie popełniane przez nazistów.

Metalowe skrzynie i butle na mleko,
w których ukryto Archiwum Getta
Warszawskiego
Domena publiczna

WIELKA AKCJA LIKWIDACYJNA

Wiosną 1942 roku Niemcy podjęli decyzję o likwidacji gett i deportacji Żydów do ośrodków zagłady. 22 lipca 1942 roku przystąpiono do likwidacji getta w Warszawie i wywózki Żydów do Treblinki. W wyniku akcji zginęło około 300 tysięcy osób.

Po zakończeniu akcji likwidacyjnej, gdy na terenie getta warszawskiego pozostało około 60 tysięcy dorosłych Żydów, niektórzy z nich rozpoczęli przygotowania do zbrojnego oporu wobec kolejnej deportacji. Młodzi Żydzi utworzyli jesienią 1942 roku konspiracyjne organizacje zbrojne: Żydowską Organizację Bojową i Żydowski Związek Wojskowy.

Żydzi oczekujący na Umschlagplatz na deportację
Domena publiczna

Adam Czerniaków
Domena publiczna

W geście i rozpacz i protestu przeciwko deportacji Żydów z warszawskiego getta prezes Judenratu (Rady Żydowskiej) – Adam Czerniaków – popełnił samobójstwo. W liście pożegnalnym do gminy żydowskiej napisał: *Jestem bezsilny, serce mi pęka z żalu i litości, dłużej tego znieść nie mogę. Mój czyn wykaże wszystkim prawdę i może naprowadzi na właściwą drogę działania. Zdaję sobie sprawę, że zostawiam Wam ciężkie dziedzictwo.*

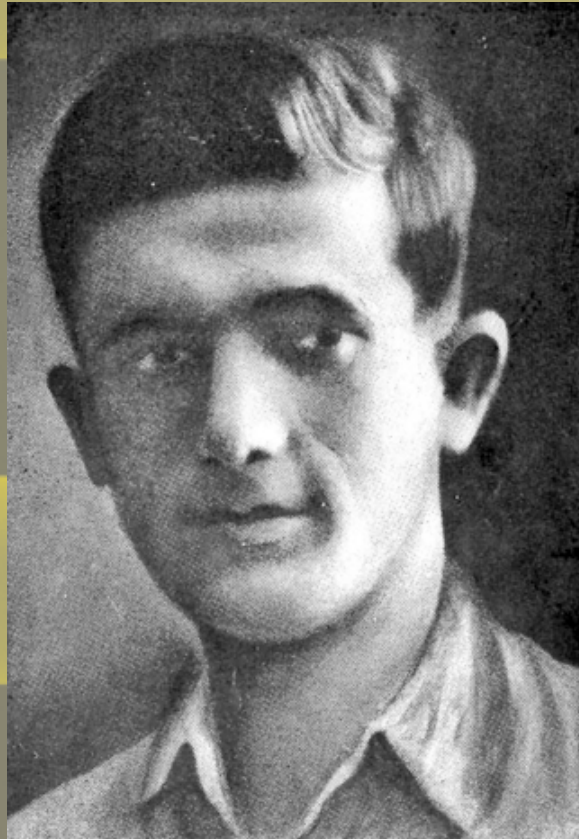
[illegible]

**Płonący budynek w getcie,
kwiecień 1943 r.
Domena publiczna**

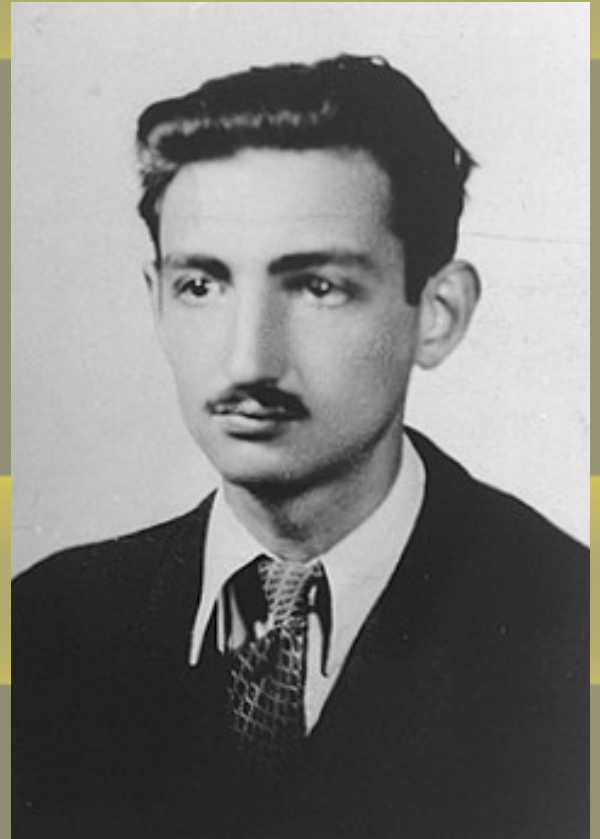

Portret Tosi Altman
Domena publiczna

Portret Mordechaja Anielewicza
z okresu poprzedzającego
wybuch w powstania w getcie
warszawskim
Domena publiczna

Portret Marka Edelmana
z okresu uwięzienia
w getcie warszawskim
Domena publiczna

Pierwszym przywódcą powstania był Mordechaj Anielewicz, który zginął 8 maja 1943 roku wraz z członkami dowództwa Żydowskiej Organizacji Bojowej w otoczonym przez Niemców bunkrze przy ulicy Miłej 18. Po śmierci Anielewicza bojowcami dowodził Marek Edelman, po wojnie kardiolog i znany działacz opozycyjny. Edelman razem z grupą 30 bojowców przedostał się na aryjską stronę kanałami. Akcję tę zorganizował Symcha Rotem, który w chwili wybuchu powstania miał 18 lat. W powstaniu w getcie warszawskim walczyło wiele kobiet, m.in. Tosia Altman, której jako jednej z nielicznych udało się ewakuować z bunkra na ulicy Miłej 18 przez jedyne nieodkryte przez Niemców wyjście.

Niektórzy z tych, którym udało się przeżyć powstanie w getcie, walczyli w powstaniu warszawskim w 1944 roku.

19 IV 1943

POWSTANIE
W GETCIE
WARSZAWSKIM

AKCJA SPOŁECZNO -EDUKACYJNA ŻONKILE

Wolontariuszki akcji Żonkile
Ze zbiorów Muzeum Historii Żydów
Polskich POLIN

Marek Edelman, ostatni dowódca Żydowskiej Organizacji Bojowej, co roku w rocznicę powstania w getcie warszawskim składał bukiet żółtych kwiatów pod pomnikiem Bohaterów Getta, naprzeciwko którego obecnie znajduje się Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN od 2013 roku organizuje akcję społeczno-edukacyjną Żonkile, która ma rozpowszechniać ten symbol pamięci i szerzyć wiedzę na temat samego powstania. 19 kwietnia tysiące wolontariuszek i wolontariuszy wręcza przechodniom papierowe żonkile – symbol szacunku i pamięci o powstaniu w getcie. W ten sposób upamiętniamy bohaterki i bohaterów walczących w powstaniu w getcie warszawskim i pokazujemy, że ŁĄCZY NAS PAMIĘĆ.

Pomnik Bohaterów Getta
w Warszawie
Ze zbiorów Muzeum Historii Żydów
Polskich POLIN